
Lexicographic Bulletin

Vol 15 (1985)

Lexicographic Bulletin

Επτανησιακά γλωσσογεωγραφικά

Nikolaos G. Kontosopoulos

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ



ΑΘΗΝΑ

1985

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
BULLETIN LEXICOGRAPHIQUE
15 (1983)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ



ΑΘΗΝΑ

1985

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΕ ΚΟΙΝΩΣ ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

Λεωφόρος Συγγροῦ 129 - Β. Δίπλα 1. Ἀθήνα 117 45

Διευθύνων : ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

ACADEMIE D'ATHENES
CENTRE DE REDACTION DU DICTIONNAIRE HISTORIQUE
DU GREC MODERNE (LANGUE COMMUNE
ET DIALECTES)

129, Bd Syngrou - 1, rue V. Dipla. Athènes 117 45

Administrateur : NICOLAS G. CONTOSSOPOULOS

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Αγαπητού Τσοπανάκη: Πλαταμώνας</i>	5- 10
<i>Αντώνη Δ. Μπουσμπούκη: Τοπωνύμια από την Πιάλεια Τρικάλων</i>	11- 30
<i>Αντώνη Δ. Μπουσμπούκη: Λέξεις του ελληνο-ιταλικού γλωσσικού χώρου</i>	31- 48
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια: Αρχαιοπινή τοπωνύμια Λευκάδας</i>	49- 59
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: Επτανησιακά γλωσσογεωγραφικά</i> ..	61- 67
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: Λημνικά γλωσσικά</i>	69- 76
<i>Άντας Κατσίκη-Γκιβάλου: Η γλώσσα του Παλαμά και των δημοτικών τραγουδιών</i>	77-102
<i>Ελευθερίας Γιακουμάκη: Η αισθητική αξία της παραβίασης του γλωσσικού κανόνα στην ποίηση</i>	103-113
<i>Σταύρου Γ. Κατσουλέα: Βυζαντινά επώνυμα Ικαρίας</i>	115-134
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: Γλωσσογεωγραφικές παρατηρήσεις στο ιδίωμα της περιοχής Αλαγονίας</i>	135-164
<i>Θανάση Νάκα: Λαϊκή γλώσσα και δημοτικό τραγούδι</i>	147-158
<i>Θανάση Νάκα: Μετοχικά</i>	159-197
<i>Άγγελου Γ. Αφρουδάκη: Καλυμνιακά Τοπωνύμια, Α'</i>	199-214
<i>Γιάννη Ηλιούδη: Αλλόφωνα του λ στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Αν. Ρουμελίας</i>	215-231
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: Παρωνύμια από περιοχή της Έξω Μάνης</i>	233-257
<i>Γιάννη Ηλιούδη: Το προθετικό «α» στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Ανατολικής Ρουμελίας</i>	259-269
<i>Χρυσ. Τσικριτσή-Κατσιανάκη: Μερικά διορθωτικά στα «οικογενειακά μας ονόματα» του Μ. Τριανταφυλλίδη</i>	271-277
<i>Σταύρου Μάνεση: Η συμβολή της βυζαντινής κληρονομιάς στην καλύτερη γνώση της νέας ελληνικής γλώσσας</i>	279-300

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

<i>Ελευθερία Γιακουμάκη: Αναστασίου Καραναστάση «Ιστορικό Λεξικό των ελληνικών ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας»</i>	301-310
<i>Michel Contini: Giulio Paulis «Lingua e cultura nella Sardegna bizantina»</i>	311-316

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

<i>Άντας Κατσίκη-Γκιβάλου: Μιχάλης Χρ. Οικονόμου (1896-1984)</i>	317-323
--	---------

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΑ ΓΛΩΣΣΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ *

(Ἀνάγκη περιγραφῆς καὶ συγκριτικῆς ἐξετάσεως
τῶν ἐπτανησιακῶν ἰδιωμάτων)

Πρὶν εἰσέλθω εἰς τὸ κυρίως θέμα τῆς ἀνακοινώσεώς μου, κυρίαί καὶ κύριοι, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ μία ἀναγκαία, κατὰ τὴν γνώμην μου, παρέκβασις. Ἡ λέξις *διὰ λεκτος*, μὲ τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζομεν κοινῶς εἰς τὸν καθημερινὸν μας λόγον τὰς τοπικὰς παραλλαγὰς τῆς γλώσσης μας, ὅπως καὶ ἡ λογιωτέρα λέξις *ἰδίωμα*, εἶναι πολυσήμαντοι ὅροι, πρᾶγμα ποῦ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας μὲ τὰ ἀντίστοιχα εἰς αὐτὰς συνώνυμά των¹. Θὰ ἔλεγον καλύτερον ὅτι εἶναι ὅροι μὲ ὄχι σαφῶς καθωρισμένον περιεχόμενον. Θὰ δώσωμεν ἐδῶ ἓνα χονδρικὸν (ἀπὸ γλωσσολογικῆς ἀπόψεως) καὶ πρακτικὸν ὄρισμὸν τῶν δύο τούτων ὅρων πρὸς καλυτέραν παρακολούθησιν τῶν ὅσων θὰ ἐκτεθοῦν ἐν συνεχείᾳ.

*Διὰ λεκτος*² εἶναι μία γλωσσικὴ μορφή ποῦ ἀφίσταται ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν κοινὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἄλλας τοπικὰς μορφὰς αὐτῆς. Εἶναι κατανοητὴ μόνον ἐντὸς τῆς γεωγραφικῆς περιοχῆς τῆς. Ὁ ὁμιλῶν ταύτην δυσκόλως παρακολουθεῖται ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὁμογλώσσων.

Ἰδίωμα εἶναι ἡ γλωσσικὴ μορφή ποῦ προσδιορίζει γεωγραφικῶς τὸν ὁμιλητὴν καὶ εἶναι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, κατανοητὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ὁμογλώσσους.

Συμφώνως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω χαρακτηρισμοὺς, ὡς διάλεκτοι τῆς νεοελληνικῆς ἢμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἡ τσακωνικὴ, ἡ καππαδοικὴ, ἡ ποντικὴ καὶ τὰ ἑλληνικὰ τῆς νοτίου Ἰταλίας (Καλαβρίας καὶ Ἀπουλίας). Ἡ κυπριακὴ, ἡ

* Τὸ παρὸν ἀποτελεῖ τὸ κείμενον ἀνακοινώσεως, ἣτις ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εἰς τὸ Δ' Πανεπιστήμιον συνέδριον (Κέρκυρα, 1978). Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη.

1. Εἰς τὸν καθημερινὸν λόγον ὅλοι λέγομεν «ἡ διάλεκτος (τοῦ δεῖνα τόπου)», «ἡ διάλεκτος τοῦ χωριοῦ μου — τοῦ νησιοῦ μας», «αὐτὸ εἶναι διάλεκτος — διαλεκτικὴ λέξις». Οἱ ὅροι *ἰδίωμα*, *γλωσσικὸν ἰδίωμα*, *τοπικὸν ἰδίωμα* εἶναι τῶν λογίων καὶ τῶν γλωσσολογούντων, καθὼς καὶ ὁ ὅρος *ἰδιωματικὴ λέξις*. Οἱ δημοτικισταὶ ἐπλάσαν καὶ τὸν ὅρον *ντοπιολαλιά*, μᾶλλον ὡς συνώνυμον τοῦ λογίου «τοπικὸν ἰδίωμα».

2. Ἡ λέξις εἶναι θηλυκοῦ γένους. Μερικοί, ἐσχάτως, εἴτε πρὸς ἀποφυγὴν «δευτεροκλίτου θηλυκοῦ» εἴτε ἀπὸ ξενικὴν ἐπίδρασιν (κατὰ τὸ γαλλικὸν *le dialecte* ἢ τὸ ἰταλικὸν *il dialetto*) λέγουσιν ὁ διάλεκτος.

κρητική και τινες άλλαι μορφαί τῆς νησιωτικῆς ἐλληνικῆς (π.χ. ἡ ροδιακῆ) εὐρίσκονται εἰς τὴν μεταξὺ διαλέκτου καὶ ιδιώματος κατάστασιν, ἂν καὶ ἡ πρώτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ καὶ ὡς διάλεκτος. "Ολαι αἱ λοιπαὶ τοπικαὶ μορφαὶ τῆς νεοελληνικῆς ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ιδιωμάτων καὶ παρουσιάζουν διαφόρους διαβαθμίσεις ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν των ἀπὸ τὸν μέσον "Ελληνα ἀκροατῆν: εἰς τὴν Πελοπόννησον³, τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν νότ. Εὐβοίαν δὲν ὑπάρχει — σήμερον τοῦλάχιστον — διαλεκτικὴ χροιά τοῦ λόγου. Εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα ("Ηπειρον, Στερεάν, βόρ. Εὐβοίαν, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Θράκην, νήσους τοῦ βορ. Αἰγαίου)⁴ ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης ἀπὸ τὴν κοινὴν — ἐπαναλαμβάνω: τοῦλάχιστον σήμερον — ἔγκειται σχεδὸν μόνον εἰς τὸν λεγόμενον «βορειοελληνικὸν φωνηεντισμὸν»⁵ καὶ τινὰ ἄλλα φωνητικὰ καὶ, κατὰ δεύτερον λόγον, εἰς τινὰ μορφολογικὰ φαινόμενα, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα σποραδικῶς πλέον ἐπισημαίνονται.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸ κύριον μέρος τῆς ἀνακοινώσεως.

Ποία εἶναι — ἡ καλύτερον ποία ἦτο μέχρι τῆς προηγουμένης γενεᾶς — ἡ μορφή τῆς γλώσσης μας εἰς τὰ Ἑπτάνησα;

Πρόκειται περὶ «ιδιωμάτων» μὲ τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, τὰ ὁποῖα, ὅπως μᾶς παρουσιάζονται εἰς λαογραφικὰ κείμενα τοῦ αἰῶνος μας, δηλ. εἰς καταγραφὰς λαϊκοῦ λόγου ἢ εἰς ἠθογραφικὰ καὶ σατιρικὰ στιγμιότυπα προερχόμενα ἀπὸ τὴν πέννα λογοτεχνῶν ἢ λογοτεχνιζόντων τοπικῶν «λογίων», παρουσιάζουν λίαν ὑψηλὸν βαθμὸν κατανόησεως ἐκ μέρους τῶν μὴ Ἑπτανησίων. Ὡς πρὸς τὸν φωνηεντισμὸν ἀνήκουν εἰς τὰ λεγόμενα «νοτιοελλαδικὰ ιδιώματα» (ἐξαιρεῖται τὸ ἰδίωμα τῆς Λευκάδος, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει στοιχεῖα βορειοελλαδικοῦ φωνηεντισμοῦ). Ὡς πρὸς τὴν μορφολογίαν ἐντύπωσιν προκαλοῦν εἰς τοὺς μὴ Ἑπτανησίους ὀνομαστικαὶ τινες καὶ ρηματικαὶ καταλήξεις, ὡς καὶ τινες τύποι τοῦ ἄρθρου (τ σ ἦ = τῆς, τ σ ο ὐ = τοῦς, τ σ ἰ = τίς). Ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον, τοῦτο δὲν ἀφίσταται πολὺ τοῦ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, ἀλλὰ περιέχει ἠϋξημένον ποσοστὸν ἰταλικῶν δανείων, ἰδίᾳ εἰς τὸν λόγον τῶν ἀστῶν τῆς παλαιότερας γενεᾶς. Ἀξιοπρόσεκτος καὶ ἀρκετὰ ἔντονος καὶ σήμερον εἶναι ὁ φραστικὸς τονισμὸς τῶν Ἑπτανησίων, διαπιστούμενος καὶ εἰς πολὺ νεαρὰ ἄτομα.

Ἐχουν μελετηθῆ ἐπιστημονικῶς τὰ ἐπτανησιακὰ ιδιώματα; Νομίζω ὅτι

3. Ἡ ὁμιλουμένη μέχρι τελευταίως εἰς τὴν Μάνην μορφή τῆς γλώσσης μας πρέπει νὰ κατατάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ιδιωμάτων.

4. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ γηγενὲς στοιχεῖον.

5. Μὲ τὸν ὄρον δηλοῦται ἡ στένωσις τῶν ἀτόνων [ε] καὶ [ο] εἰς [i] καὶ [u] ἀντιστοίχως καὶ ἡ πτώσις τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ [i], συχνὰ καὶ τῶν ἐντὸς λέξεως ἀτόνων [i] καὶ [u]. Π.χ. παιδί > πιδί, χωριό > χουριό, χωράφ' > χουράφ', λύθηκε > λύθ'κι, κουδούνη > κ'δούθ'.

τὰ Ἑπτάνησα εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον ἀνεξετάστους ἀπὸ διαλεκτολογικῆς ἀπόψεως περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν Γλωσσικὴν Βιβλιογραφίαν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Δικ. Βαγιακάκου εἰς τὸν 12ον τόμον τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καταφαίνεται ἡ μικρὰ περὶ αὐτὰ ἐνασχόλησις τῶν διαλεκτολόγων μας. Ἄξιοι μνείας εἶναι αἱ ἀκόλουθοι μελέται πού ἐγράφησαν, σχεδὸν ὅλοι, πρὸ τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου: ἡ μελέτη τοῦ Σαλβάνου διὰ τὸ ἰδίωμα τῶν Ἀργυράδων Κερκύρας (1916), τὰ ἄρθρα τοῦ Π. Λορεντζάτου διὰ κεφαλληνιακὰ γλωσσικὰ φαινόμενα (1913, 1923, 1938), ἡ μελέτη τοῦ Δένδια διὰ μορφολογικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος τῶν Παξῶν (1924), τὸ ἔργο «Ἡ γλῶσσα τῆς Ἰθάκης» τοῦ Σπ. Μουσούρα (1950), τὸ ζακυνθινὸν λεξικὸν τοῦ Ζῶη καὶ μερικαὶ παλαιαὶ (1874, 1878) μελέται διὰ τὸ ἰδίωμα τῆς Λευκάδος. Ὑπάρχουν καὶ τινες μελέται τοῦ Ἰταλοῦ γλωσσολόγου καθηγητοῦ Μ. Cortelazzo περὶ τῶν ἰταλισμῶν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Κεφαλληνίαν (1940, 1948, 1959). Ἡ σύγχρονος γλωσσολογικὴ διαλεκτολογικὴ ἔρευνα δὲν ἠσχολήθη μὲ τὴν Ἑπτάνησον.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑπτανησιακοῦ λόγου εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ἑλλειψις προερρινώσεως εἰς τοὺς φθόγγους μπ, ντ, γκ, οἱ ὅποιοι προφέρονται ἀντιστοίχως ὡς τὰ b, d, g τῶν δυτικο-εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι γενικόν. Ἐκ τῆς βιβλιογραφίας πού ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἀπερρινώσις τῶν φθόγγων τούτων παρατηρεῖται ἐν Κερκύρα, ἐνῶ δὲν συμβαίνει πάντοτε (τοῦτο καὶ κατὰ τὴν προσωπικὴν μου παρατήρησιν) ἐν Κεφαλληνίᾳ. Τί συμβαίνει εἰς τὰς λοιπὰς νήσους ἐν προκειμένῳ;

2) Ἰδιάζουσα καὶ λίαν χαρακτηριστικὴ προφορὰ τοῦ λ ἐν Κερκύρα καὶ Κεφαλληνίᾳ, ἴσως δὲ καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ Ἰονίου. Δυσκόλως τὴν ἀπομιμοῦνται οἱ μὴ ἐντόπιοι.

3) Οἱ φθόγγοι λ καὶ ν προφέρονται ἀντιστοίχως ὡς λι καὶ νι πρὸ τῶν φωνηέντων e καὶ i ἐν Κεφαλληνίᾳ⁶. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν συμβαίη τοῦτο καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ συμπλέγματος. Ἡ βιβλιογραφία δὲν μᾶς διαφωτίζει ἐπ' αὐτοῦ.

4) Μεσοφωνηεντικὴ ἀποβολὴ τοῦ γ⁷. Ἐρευνητέα ἡ ἔκτασις καὶ ἡ συχνότης τοῦ φαινομένου.

5) Ἐπισεσυρμένη προφορὰ τῶν λέξεων διὰ τῆς ἐπιμηκύνσεως τῆς τονιζομένης παραληγοῦσης. Τὸ φαινόμενον χαρακτηρίζει τὴν ὁμιλίαν τῶν ἀστῶν τῆς Κερκύρας. Συμβαίνει καὶ ἄλλοῦ;

6. Π.χ. αἱ λ. λινός, λύπη, νησί, νικάω προφέρονται ὡς ἐὰν ἐγράφοντο διὰ τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου glinos, glipi, gnisi, gnikao μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ gl καὶ τοῦ gn εἰς τὴν ἰταλικὴν γραφὴν.

7. Π.χ. καλόγερος, φλοέρα, γυρολόος, ψαροφαῖς (ἀντὶ καλόγερος, φλογέρα, γυρολόγος, ψαροφαγᾶς ἢ ψαροφάγος) ἐν Κερκύρα.

6) Ἰδιάζων φραστικὸς τονισμὸς εἰς τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὴν ἐρώτησιν. Τὸν ἐπεσήμενα εἰς τὰ Κύθηρα, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν. Δὲν γνωρίζω ἂν συναντᾶται καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους.

7) Ἀσυνίζητα ὀνόματα εἰς -ία⁸, -έα / ἄρσ. -έος. Φαινόμενον χαρακτηριστικὸν τοῦ ιδιώματος τῶν Κυθέρων καὶ τῆς Ζακύνθου, παρατηρεῖται εἰς ἐλάχιστας περιπτώσεις εἰς τὴν Κεφαλληνίαν.

8) Γενικὴ ἐνικοῦ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου τσῆ (ἀντὶ τῆς) ἐν Κερκύρα καὶ Κεφαλληνίᾳ. Γενικὴ πληθυντικοῦ τοῦ ἄρθρου: τῶ(ν) ἐν Κερκύρα, τοῦν ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ (σπανίως) τσοῦ ἐν Κερκύρα. Αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ τοῦ ἄρσενικοῦ ἄρθρου: τσοῦ εἰς τὰς νήσους Κέρκυρα, Παξοί, Ζάκυνθος καὶ Κεφαλληνία⁹.

9) Γενικὴ ἐνικοῦ εἰς -ὸς πολλῶν παροξυτόνων εἰς -α θηλυκῶν ὀνομάτων ἐν Κερκύρα καὶ Κεφαλληνίᾳ¹⁰.

10) Τὰ «περισπώμενα» ῥήματα ἀπαντοῦν ὑπὸ τὸν ἀσυναίρετον τύπον τῶν ἐν Κερκύρα καὶ Κεφαλληνίᾳ. Δὲν γνωρίζω τὴν ὅλην ἔκτασιν τοῦ φαινομένου.

11) Ὑποκοριστικαὶ καταλήξεις ἐν Κερκύρα εἶναι αἱ -πούλα, -ούλα, -έλικος, -ίτσι καὶ, ἰδίᾳ εἰς τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, τὸ -έλλι. Ποῖαι εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ συμπλέγματος¹¹;

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλω νὰ τονίσω ἐνταῦθα εἶναι ὅτι λείπει — καὶ χρειάζεται νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον καὶ μάλιστα ἀπὸ Ἑπτανησίους γλωσσολογοῦντας — μία σύγχρονος περιγραφὴ τῶν ιδιωμάτων τῶν νήσων καὶ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῶν ἐπτανησιακῶν γλωσσικῶν φαινομένων πρὸς ἄλληλα καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν¹². Κατὰ τὴν γνώμην μου, σήμερον, ὅτε τὰ τοπικὰ ιδιώματα ἔχουν παντοῦ καὶ κατὰ πολὺ ὑποχωρήσει, ὁ προσφορώτερος τρόπος συγκεντρώσεως διαλεκτικοῦ ὕλικου πρὸς σύγκρισιν εἶναι ἡ γλωσσογεωγραφικὴ ἐξέτασις τῶν φαινομένων, δηλ. ἡ συγκέντρωσις ἀπαντήσεων εἰς συγκεκριμένον καὶ κοινὸν δι' ὅλα τὰ σημεῖα ἐρεῦνης ἐρωτηματολόγιον,

8. Π.χ. ἡ βουρλισία, ἡ ζεστασία, ἡ κατεργασία, ἡ φωτία κλπ. ἐν Ζακύνθῳ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπιτόπιον ἐρευνάν μου, μόνον τρεῖς ἀσυνιζήτους τύπους κατέγραψα: κολέος, κορέος, καὶ ἀναβροξία (= κολιός, κοριός, ἀναβροχία, δηλ. ἔλλειψις βροχῆς).

9. Π.χ. τσῆ γυναικός, τῶ γυναικῶνε, τσοῦ γυναικῶνε, τσοῦ χωριάτες (=τῆς γυναίκας τῶν γυναικῶν, τῶν γυναικῶν, τοὺς χωριάτες).

10. Π.χ. τσῆ θυγατερός, τσῆ πορτός, τσῆ κοπελλός, τσῆ σταφιδός (= τῆς θυγατέρας, τῆς πόρτας, τῆς κοπέλλας, τῆς σταφίδας).

11. Π.χ. πορτοπούλα, βρυσσοπούλα, κοπελλούλα, χλωρέλικος, νοστιμέλικος, κοπελλίτσι, κοιλίτσι, Νικολίτσι, χωριατσέλλι, ποτηρέλλι (ἐναντι τῶν κοινῶν πορτάκι (πορτούλα) πορτίτσα, βρυσούλα, κοπελλίτσα, χλωρούτσικος, νοστιμούτσικος, κοπελλάκι, κοιλίτσα, Νικολάκης, χωριατάκι, ποτηράκι).

12. Καθὼς γνωρίζω, ὁ Γάλλος νεοελληνιστὴς καθηγητῆς Yvon Tarabout ἐτοιμάζει διεξοδικὴν μελέτην διὰ τὸ γλωσσικὸν ἴδιωμα τῆς Λευκάδος.

μέ σκοπὸν τὴν ἀποτύπωσιν τῶν δεδομένων ἐπὶ γεωγραφικῶν χαρτῶν τῆς περιοχῆς διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἰσογλώσσων. Εἷς Γλωσσικὸς Ἑπτανησιακὸς Ἄτλας τῶν Ἰονίων Νήσων θὰ ἦτο λίαν εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν ἑλληνικὴν διαλεκτολογία¹³. Μέχρι τώρα οὐδεμίαν παρομοίαν ἐργασίαν ἔχει γίνῃ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν ἀπαντήσεων εἰς τὰ 546 ἐρωτήματα τοῦ Γλωσσικοῦ Ἑπτανησιακοῦ Ἄτλαντος τῆς Εὐρώπης, ὃ ὁποῖος παρασκευάζεται ἐν Ὀλλανδίᾳ¹⁴. Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας συνεκέντρωσα ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ χωρία Κ α ρ ο υ σ ἄ δ ε ς Κερκύρας, Σ ἄ μ η Κεφαλληνίας καὶ Μ α χ α ι ρ ἄ δ ο Ζακύνθου. Ἡ ἐκλογή τῶν τριῶν τούτων σημείων διὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν γλωσσικὸν ἄτλαντα ὑπῆρξε κατὰ τινα τρόπον αὐθαίρετος λόγῳ τῆς ἐκ μέρους μας ἀγνοίας τῶν γλωσσογεωγραφικῆς φύσεως λεπτομερειῶν τῶν ἑπτανησιακῶν ἰδιωμάτων. Ἐκτὸς τούτου ὅμως, εἰς χάρτας ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι δυνατόν, οὔτε καὶ ἐνδιαφέρον, νὰ ἀπεικονισθοῦν λεπτομέρειαι τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν τῶν ἐπὶ μέρους γλωσσῶν, ἐπομένως καὶ τῆς ἑλληνικῆς. Αἱ τοπικαὶ παραλλαγαὶ τῆς γλώσσης μας μόνον εἰς γλωσσικὸν ἄτλαντα τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου, γενικὸν ἢ κατὰ περιοχάς, δύνανται καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἀποτυπωθοῦν. Πάντως τὸ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων τριῶν σημείων ἐρεύνης εἰς τὸν ἑπτανησιακὸν χῶρον συγκεντρωθὲν ὑλικὸν κατέδειξε ἀρκετάς καὶ ἐνδιαφερούσας διαφορὰς εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν τριῶν νήσων. Προσωπικῶς ἔχω ἀντίληψιν καὶ τῆς διαφορᾶς εἰς τὸν φραστικὸν τονισμὸν μεταξὺ Ζακυνθίων καὶ Κερκυραίων καὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἐρωτηματικοῦ καὶ τοῦ προσαγορευτικοῦ ἐπιτονισμοῦ Ζακυνθίων καὶ Κεφαλλήνων, πρὸς ἐπιστημονικὴν ὅμως ἐξέτασιν τοῦ ἐπιτονισμοῦ χρειάζεται ἡ ἐπικουρία τῶν μηχανημάτων τῆς ἐνοργάνου (ἢ πειραματικῆς) φωνητικῆς, ἀνυπάρκτων δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι. Διὰ παραδείγματα ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν εἰς τὸ λεξιλόγιον¹⁵ καὶ τὴν μορφολογίαν τῶν ἑπτανησιακῶν ἰδιωμάτων παραπέμπω τοὺς ἐνδιαφερομένους εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰ σχετικὰ ἐπὶ μέρους (κατὰ νήσους) γλωσσάρια. Ἐδῶ ἀναφέρω ἐνδεικτικῶς ἐλάχιστα:

τὸ (φυτὸν) ἡλιοτρόπιον	ἡλιος Καρ., Σάμ., τοῦ ἡλιοῦ τὰ κάλλη Μαχ.
γυμνός	γδυτός Σάμ., γδυμνός ¹⁶ Μαχ.
κοιτάζει	τηράει ¹⁷ Καρ., Σάμ., λουμιάρει Μαχ.

13. Τὴν ἀνάγκην ἐμπράκτου ἐφαρμογῆς τῆς Γλωσσογεωγραφίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, μόνην ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἢ ὁποῖα δὲν διαθέτει ἀκόμη γλωσσικὸν ἄτλαντα, δὲν ἔπαυσα ἀπὸ ἐτῶν νὰ τονίζω. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀσχολοῦμαι προσωπικῶς εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ γλωσσικοῦ ἄτλαντος τῆς Κρήτης.

14. Εἰς τὸ Κέντρον διαλεκτολογίας καὶ ὀνοματογνωσίας τοῦ Καθολικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νιμέγκης (Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde).

15. Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ ἐξετασθοῦν γλωσσογεωγραφικῶς καὶ οἱ ἰταλισμοὶ τῶν Ἑπτανησίων.

16. Ὁμοίως ἐν Κρήτῃ.

17. Τὸ ρῆμα εἶναι κοινότατον εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν ἡπειρωτικὸν ἑλληνικὸν χῶρον.

οὐράνιο τόξο	δόξα ¹⁸ Καρ., τὸ δοξάρι τσῆ καλογριᾶς Σάμ., τὸ ζωνάρι τσῆ Παναΐας Μαχ.
καπνοδόχος τῆς στέγης	φογός Καρ., φουγάρο Σάμ., φουγοῦρο Μαχ.
κοτέτσι	κόρονιτσα Καρ., καπονάρα Σάμ., καπονέρα Μαχ.
κόκορας	κόκορος Καρ., Σάμ., κόκορας Μαχ.
ὀμίχλη	μπούσι Καρ., Σάμ., κατσιφάρα ¹⁹ Μαχ. (ὅπου καὶ πούσι)
μολύβι (γραφῆς)	(τὸ) λάπε Καρ., βολίμι Σάμ., Μαχ.
μυρμήγκι	μέρμηγκας Καρ., λιγκόνι Σάμ., μελιγκόνι ²⁰ Μαχ.
λαβὴ τοῦ ἀρότρου	χειρολάβρα Καρ., χεράλετρο Σάμ., ἀλετροχέρι Μαχ.
κούκλα	κουτσούνα ²¹ Καρ., Σάμ., κουτσίνα Μαχ.
νύχτα, βραδυὰ	νύχτα Καρ., Σάμ., νυχτία Μαχ.

Καὶ μερικαὶ ὁμοιότητες μεταξὺ τῶν τριῶν σημείων, ἀντιτιθέμεναι πρὸς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν:

γαβγίζει (τὸ σκυλλί)	ἀλυχτάει
σιδηρουργός	φάβρος
ἀχλάδι	ἀπίδι
τεμπέλης	ἀκαμάτης

Ἡ σημασία τῶν ἑπτανησιακῶν ἰδιωμάτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης εἶναι μεγάλη καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπιβάλλεται ἡ εἰς βάθος μελέτη των. Ἀπὸ τὴν πελοποννησιακὴν καὶ τὴν ἑπτανησιακὴν ὁμιλίαν προῆλθεν ἡ κοινὴ νεοελληνικὴ. Ἀκόμη καλύτερον: ἡ σχεδὸν ἄνευ ἰδιωματισμῶν πελοποννησιακὴ ὁμιλουμένη ἀνήχθη εἰς πανελλήνιον ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἐπλουτίσθη ἀπὸ τὸν ἑπτανησιακὸν λόγον ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον, χάρις εἰς τοὺς ἑπτανησίους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη λόγους. Τὸ πῶς ἀκριβῶς καὶ μέχρι ποίου ποσοστοῦ συνέβαλον εἰς τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦτον τὰ ἰδιώματα τῶν Ἰονίων νήσων δὲν ἔχει μελετηθῆ. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῆ, ἀν προηγουμένως δὲν ἐξακριβωθοῦν διὰ τῆς γλωσσογεωγραφικῆς μεθόδου οἱ κοινοὶ χαρακτῆρες αὐτῶν καὶ ἐπισημανθοῦν τὰ διαλεκτικά, γενικὰ καὶ ἐπὶ μέρους, στοιχεῖα των. Ἡ γλωσσογεωγραφικὴ ἔρευνα, μὲ ἄλλους λόγους, θὰ καταδείξῃ τί εἶναι πανεπτανησιακὸν καὶ τί τὸ ἰδιαίτερον κάθε νήσου τοῦ συγκροτήματος. Ἄς εὐχηθοῦμε νὰ μὴν ἀργήσῃ ἡ ἐργασία αὐτή.

ΝΙΚ. Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

18. Ὁμοίως εἰς μέγα τμήμα τοῦ ἠπειρωτικοῦ χώρου, κυρίως εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα.

19. Ἡ λέξις εὐχρηστεῖ εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Κρήτης καὶ τῆς Λακωνίας.

20. Ἡ λέξις ἀκούεται καὶ εἰς τὸν νομὸν Χανίων Κρήτης ὑπὸ τὸν τύπον μελιγκούρι.

21. Ἡ λέξις εὐχρηστεῖ εἰς τὴν Κρήτην κ.ἄ. νήσους τοῦ Αἰγαίου.

RÉSUMÉ

Nicolas G. Contossopoulos, *Problèmes géolinguistiques septinsulaires.*

Les parlers locaux des îles ioniennes n'ont pas été étudiés de manière exhaustive. Il est indispensable de les envisager avec les méthodes de la géographie linguistique moderne. Un atlas linguistique septinsulaire est un oeuvre particulièrement urgent.

Nous donnons ici des exemples de similitudes et de divergences phonétiques, morphologiques et lexicales entre les parlers de chacune des îles de cet archipel et nous insistons sur le besoin d'une étude approfondie de ces parlers qui ont grandement contribué à la formation de la langue commune néo-grecque.